

HRVATSKA GLAZBENA TERMINOLOGIJA U *DIZIONARIO
ITALIANO-LATINO-ILLIRICO* ARDELIA DELLA BELLE
(MLECI, 1. IZD. 1728): NAZIVLJE GLAZBALA
I INSTRUMENTALNE GLAZBE

Stanislav Tuksar

Ardelio Della Bella (Foggia, 1655. - Split, 1737.), isusovac, Firentinac podrijetlom, nakon studija prava i filozofije u Napulju stupa u Loyolin red 1677., ubrzo nakon toga prvi put stiže na tlo Dalmacije 1681. i otada uz nekoliko prekida zastalno boravi i djeluje u hrvatskim zemljama (pretežno u Dubrovniku), postavši, prema Kombolovim riječima, “slavljen i voljen kao misionar i propovjednik u mletačkom Primorju i Dubrovniku” (M. KOMBOL, 1945: 336). Kao naturalizirani Dubrovčanin, koji djeluje u puku, ovladao je hrvatskim jezikom do te mjere da mu je 1805., dakle gotovo sedamdeset godina nakon smrti, tiskana zbirka propovijedi pod naslovom *Razgovori i pripovijdanja* kao uzor govorničke vještine i u namjeri da se pokaže “čistoću, a i lipost slovinskoga našega jezika” (J. HAMM, 1984: 411).

Njegovo je životno djelo svakako talijansko-latinsko-hrvatski rječnik *Dizionario Italiano-Latino-Illirico*, objavljen u Mlecima 1728, te u drugom, donekle prerađenom izdanju 1785. u Dubrovniku. Prema ocjenama naših eminentnih starijih povjesničara jezika i leksikografije, Della Bellin se *Dizionario* općenito smatra da je npr. “najobilniji rječnik od svijetu, koji su dosad izišli na svijetlo” (V. DUKAT, 1929: 238) i “prvi naš rječnik izrađen na osnovi pisaca i potvrđen citatima iz djela 28 pisaca” (V. DUKAT, 1929:246); novija pak istraživanja hrvat-

ske književnosti i leksikografije povećavaju brojku skupljenih pisaca u Della Belle na više od 40 (sve: J. VONČINA, 1988: 411) i tretiraju ga kao “prvi pokušaj historijskog rječnika u nas”, jer “želi prikazati leksički fond što ga je u baštinu ostavila plodna, dva i po stoljeća duga književna djelatnost u južnoj Hrvatskoj” (J. VONČINA, 1988: 156) od Šiška Menčetića do Ignjata Đurđevića. Istodobno, s drugog aspekta, ovaj se rječnik smatra izdankom filološko–lingvističkih rasprivođenih u dubrovačkoj “Akademiji Ispraznijeh”, dok bi treća komponenta njegovih funkcija i značenja bila želja sastavljača i izdavača da se pomogne misio-narima ne-Slavenima, koje je Rimska crkva slala u naše ostale slavenske krajeve (J. VONČINA, 1988: 156; J. HAMM, 1984: 411).

Među najnovijim objavljenim istraživanjima osobito je zanimljiv nalaz o posebnom odnosu Della Belle i Ignjata Đurđevića, najuglednijeg i najcjenjenijeg ondašnjeg dubrovačkog književnika. Čini se da je između 1718. i 1727., u razdoblju dopunjavanja osnovnog korpusa teksta rječnika i njegova prepisivanja u pripremi za tisak, Đurđević obavio (zajedno sa Zmajevićem) ispravljanje i dodao niz riječi iz svojih djela, postavši time glavnim poznatim izvorom leksika Della Bellina *Dizionarioja* (N. SIRONIĆ-BONEFAČIĆ, 1991: 68-70).

Danas se na ome mjestu nećemo baviti pitanjima usporedbe između dvaju izdanja *Dizionarioja*, gramatike, akcentologije, grafije, koncepcije sastavljanja rječnika, niti pak odabira jezične varijante, jer je to striktno jezikoslovna problematika o kojoj pišu i kojom se bave stručnjaci jezikoslovci.

S muzikološke i organološko–povijesne perspektive koncentrirat ćemo se na pitanja terminologije kojom se označilo nazivlje glazbala i instrumentalne glazbe što čini točno polovinu (150) od ukupnog broja natuknica posvećenih glazbenim sadržajima i njihovim označiteljima.

(Za neku drugu priliku ostavljamo terminologiju glazbene teorije, glazbe i plesa, te posebno važnu i zanimljivu terminologiju s područja vokalne glazbe.)

Među ovih 150 natuknica, 13 ih se (uz jednu s poslovičnom izrekom) sastoji samo od citata iz literature u kojima se spominje naziv nekog glazbala ili označuje neki drugi sadržaj s područja instrumentalne glazbe. To su natuknice: D1 (Gund., Osman), D2 (Gund., Osman), D3 (Man., Gior.), D4 (Gund., Osman), D6 (Minc.), D46 (Gund., Osman), D47 (Pal.), D49 (Ivan.), D57 (poslovica), D68 (Gund., Osman), D85 (Gund. Osman), D87a (Palm.), D118 (Gund., Osman) i D156 (Gund. Osman). Uz ove, citati se nalaze u još 31 natuknici, dakle u ukupno 44

natuknice, što čini gotovo trećinu glazbenoinstrumentalnih natuknica u kojima je neki glazbeni termin kontekstualno ilustriran primjerima iz starije hrvatske izvorne ili prijevodne književnosti. Evo tih izvora:

— Ivan Gundulić, <i>Osman (Osm., rkp., 16 put citirano), Dubravka (Dubr., rkp., 1628: 1), Suze sina razmetnoga (Gund. Raz.:1).</i>	Ukupno: 18.
— Ignjat Đurđević, <i>Uzdasi Mandalijene pokornice u spilji od Marsilje (1728, Man.Gior., 1), Život Prisetog Benedikta (S.Ben., 2), Saltijer slovinski (Gior.Psal., Gior.Ps., Gio.Ps., 7).</i>	Ukupno: 10.
— Šiško Menčetić (Minc.), ? (1)	Ukupno: 1.
— Matija Alberti (Alb.), <i>Oficij blažene Marije Divice, Mleci 1617, (?) (4).</i>	Ukupno: 4.
— Junije Palmotić (Pa., Palm.), ? (7).	Ukupno: 7.
— Ivanišević, Ivan? (Ivan.), <i>Kita cvitja razlikova (Mleci, 1642), (2)</i>	Ukupno: 2.
— Nalješković, Nikola? (Nal., Kom.), <i>Komedije? (2)</i>	Ukupno: 2.

Vidljivo je, dakle, da je glavni izvor citata za područje terminologije instrumentalne glazbe Gundulićev opus (ukupno 18 citata), posebno *Osman* sa čak 16 citiranih mjesta, potom Đurđevićeva (ukupno: 10) tri djela za koja se već utvrdilo da imaju posebno mjesto u odnosu na Della Bellin rječnik (N. SIRONIĆ-BONEFAČIĆ, 1991: 49-72), zatim Palmotić (7), Alberti (4), Nalješković (2), Šiško Menčetić (1), te izvor "Ivan." pod kojim se možda kriju Ivan Ivanišević ili Ivan Zdranin (2). Očita je prevlast dubrovačkih izvora, pa se i ovime dokazuje da je Della Bellina glazbena terminologija svojim najvećim dijelom jezični refleks dubrovačke glazbene sredine od kraja 15. do početka 18. stoljeća.

Unutar terminologije instrumentalne glazbe ukratko ćemo iznijeti najvažnije podatke i spoznaje o: I. *nazivlju glazbala i njihovih dijelova*; II. *nazivlju izvoditelja i graditelja glazbala*; III. *nazivima za načine izvođenja glazbe*; i IV. *nazivima za glazbene proizvode*. Ukoliko ne objašnjavaju nešto u vezi sa značenjem hrvatskih termina, nećemo se ovdje posebno baviti označiteljskim korelatima na talijanskom i latinskom jeziku.

U spomenutih 150 natuknica nalaze se ukupno 183 riječi koje označuju sadržaje s područja koje analiziramo.

I. NAZIVLJA GLAZBALA I NJIHOVIH DIJELOVA

Nazivlje glazbala i njihovih dijelova najveće je područje unutar instrumentalne glazbe s ukupno 76 riječi. Od toga 66 označavaju glazbalo, a 10 dio glazbala. Kako je semantička dimenzija, tj. svojevrsna hermeneutika predmetne, duhovne i kulturne zbilje primarni cilj i smisao muzikološkog bavljenja povijesnom dimenzijom terminologije, prvo pitanje koje se pred muzikologa postavlja jest koliki broj denotata te riječi označavaju.

Šezdeset i šest riječi označava ukupno najmanje 25 različitih glazbala. To su:

- 1) *trublja*
  - bojna trublja
  - trubljica
  - slonska trublja
  - rož(e)na trublja
  - trublja
  - trublja zvečna
- 2) *trublja micavica* (= trombon)
  - trublja ulita
- 3) *psaltjer* (= vjerojatno i: prigudnica)
  - psaltier
  - saltjer
- 4) *zvono*
  - veliko zvono
  - zvonina
  - zvonac
  - zvonce
  - zvončić
  - praporac
  - zvončići
  - garbježi
- 5) *sviroka*
  - tarstena sviroka (=panova frula)
  - sviroka pastjerska
  - sviroka bjelokosna

- 6) *mješnice*
  - dipli
  - mišnice
  - puhalo
- 7) *cjevnik* (=orgulja)
  - pjetno oruđe
  - cjevnik mnogoredni
- 8) *cetra*
- 9) *tarstenica* (=panova frula)
  - tarstena sviroka
- 10) *žica*
  - žica romonita
  - trožični
- 11) *rog*
  - lovčarski rog
  - rožčić
- 12) *zviždak/zviždalo*
- 13) *gusle/gusli*
  - gusli jednožicne
  - guslice
- 14) *lira*
  - lirica
  - lira debeloglasna (=violone)
- 15) *klepetalo/zvarčoka*
- 16) *leut/liut*
  - tambur
- 17) *arpikorad*
- 18) *prigudnica*

- 19) *poudrica* (=cimbal)
- 20) *polububan/polububnjica* (=cimbala)
- 21) *rožnica* (=cornetta)
- 22) *svirala*
- 23) *surla*
- 24) *svardonica*
- 25) *buban*
— bubnjak (=tamburello)

Ovaj instrumentarij može se sada analizirati na temelju nekoliko kriterija, npr.:

1) strukturalno-organološkog: aerofonskih glazbala — 12; kordofonskih glazbala — 9; idiofonskih glazbala — 3; membranofonskih — 1; ili

2) socio-funkcionalnog: signalnih glazbala — 3; dvorsko-reprezentativnih glazbala — 2; umjetničkih glazbala 12; folklornih glazbala — 7; općenito — 1.

Kako bi detaljna analiza bila preopširna za ovu prigodu, pogotovo stoga što bi valjalo uzimati u obzir i prijevodne korelacije i stupnjeve njihove (ne)ispravnosti, ograničit ćemo se i ovdje i u tri iduće terminološke skupine na nekoliko karakterističnih i posebno zanimljivih slučajeva. To su:

Prigudnica. Denotat ovog termina ostaje nejasnim. Iako ga se etimološki dovodi u vezu s označavanjem gudačkih glazbala, možda ipak označava folklorni tip psaltira (ruski: *gusli*, zajednički korijen *gad*), pa bi “prigudnica” možda bio izvorni hrvatski označitelj za glazbala tipa “psaltir”.

Arpikorad. Riječ je kroatizirana posuđenica iz talijanskog (*arpicordo*), što ga kao termin poznaje niz europskih traktata 16. i 17. stoljeća. Organografija još nije riješila radi li se samo o tehničkoj napravi s efektom “harfizirajuće” rezonancije, o varijanti čembala ili pak o posebnom kordofonskom glazbalu s klavijaturom. Vetranovićevo spominjanje termina “arpikorad” u pjesmi *Na preminutje Marina Držića tužba* upućuje ne samo na ovo posljednje rješenje, već i na nazočnost glazbala u Dubrovniku 16. stoljeća.

Poudrica. Čini se da bi se ovdje moglo raditi o starijem hrvatskom terminu za podvrstu glazbala tipa “klavičembalo”. To upućuju korelacije s terminima *gravicimbalo/graviczmbalum*. Moguće je, međutim, i opće značenje za glazbala tipa “udaraljka”.

Polububan/polububnjica. Čini se upravo Đurđevićev prijevod 5. stiha 150. psalma donosi rješenje zagonetnog značenja ovih dvaju termina, tj. da pred-

stavljaju označitelje za glazbala tipa “cymbalum”, odnosno “cimbala” (=antičke činele). Ostaje otvorenim pitanje radi li se o Đurđevićевой kovanici ili o terminu preuzetom iz onodobne dubrovačke govorne prakse.

Cjevnik. Ispravna tvorba sa sveslavenskom osnovom, koja bi mogla i u hrvatskom književnom jeziku uspješno konkurirati kao označitelj za glazbala tipa “orgulje”, ali govorna je praksa — unatoč preuzimanju Belostenčevih urednika — nije šire prihvatila.

Pjetno oruđe. Della Bella sinonimno rabi ovu sintagmu za označitelja za orgulje prema Đurđevićevom prijevodu 2. stiha 137. psalma. Međutim, termin *organa* u *Vulgati* označuje “glazbala općenito”, eventualno ona tipa “lira”. (Suvremeni hrvatski prijevod 2. stiha glasi: “o vrbe naokolo / *harfe* svoje bijasmo povješali”.) Ovaj tip prijevodne i organološke zablude bio je još u srednjemu vijeku toliko raširen, da postoji niz minijatura s likovnim prikazima navedene scene, gdje su prikazani manji prijenosni tipovi orgulja kako vise ovješeni o grane stabalja.

Trublja micavica/trublja ulita. Ovaj opisni termin u apoziciji donosi imenicu kojom se označuje specifičnost konstrukcije (trublja koja se miče/može micati), što označitelja upućuje na drugi tip instrumentalnog denotata: pozaunu ili trombon. Ispravno je prijevodno koreliran s latinskim *tuba ductilis*, a izravno se prijevodno podudara s talijanskim (*tromba a tirarsi*) i francuskim opisnim terminom (*trombone a coulisse*). Sinonimna sintagma “trublja ulita” asocira na to da se kod uvlačenja cijevi u cijev prilikom sviranja na trombonu može steći vizualan dojam da se jedna cijev ‘ulijeva’ u drugu.

II. NAZIVLJE ZA IZVODITELJE I GRADITELJE GLAZBALA

Nazivlje za izvoditelje i graditelje glazbala obuhvaća ukupno 24 termina. Od toga samo dva označavaju graditelje, a 22 izvoditelje na glazbalima. Della Bella je registrirao nazive za izvoditelje na ukupno 13 glazbala. To su:

a) *Nazivlje za izvoditelje:*

- 1) *zvonar*
— zvonar (životinja)
- 2) *rogotrubnik*
— rogotrubitelj

- 3) *bubnjar*
— bubanjčica
- 4) *trubitelj*
- 5) *guslar*
— gudac
— guslarica
— gudačica
- 6) *tko udara u liru*
- 7) *tko udara u pjetno oruđe* (=orguljaš)
— ucijevi mnogoredne
— u cjevnike
- 8) *tko udara u leut*
- 9) *znan udarati u cetru*
- 10) *surlar*
- 11) *svardoničar*
- 12) *svirac*
- 13) *sviralac/glumac/udaralac*

b) *Nazivlje za graditelje glazbala:*

- 1) *zvonotvorac*
— izhitritelj od zvona

Sviračima aerofonskih glazbala (7: rogotrubnik, trubitelj, surlar, svardoničar, svirac, sviralac, tko udara u pjetno oruđe) pripada primat; slijede ih svirači kordofonskih glazbala (4: guslar, tko udara u liru, tko udara u leut, znan udarati u cetru); sviračima membranofonskih glazbala i idiofonskih glazbala pripada po jedan pojam (bubnjar; zvonar).

U pogledu graditelja registrirana su samo dva oblika za označitelja tipa “zvonolijevac”.

Što se zanimljivih posebnosti u području označavanja osoba koje glazbu izvode tiče, navest ćemo tri. To su:

Rogotrubnik/rogotrubitelj. Iako ispravno tvorene, ove dvije izvedenice — unatoč snažnoj potrebi — nisu prihvaćene u praksi. Zanimljivo je da je Della Bella

ovime iskazao stav da trubiti znači ‘puhati u glazbalo na način kako se puše u trubu’, što je ispravno, jer je tehnika izvođenja ili proizvodnje tona na tzv. labrosnim glazbalima (a njima pripadaju i rog i trublja) identična u pogledu početnog impulsa — ubacivanja zraka u glazbalo.

Sviralac/glumac. Semantička veza između termina “sviralac” i “glumac” može se shvatiti kao indikacija da se u dubrovačkom kulturnom krugu, čiji je refleks Della Bellin rječnik, a i šire u Dalmaciji, vještina sviranja, barem na puhačkim glazbalima tipa “svirala”/”surla”/”svardonica” uobičajeno spajala s vještinom glume, što upućuje na moguću užu povezanost glazbe i scene u zbilji koja prethodi prvoj polovini 18. stoljeća.

Zvonotvorac/izhitritelj od zvona. Značenjem osnova (izhitriti=izmisliti; tvorac= koji tvori) i izvedenica i složenica upućuju možda značenjski suptilno na općenitiju radnju pri izradbi zvona, nego što je lijevanje. Naime, poznato je da su se neki stariji (npr. legendarna zvona Sv. Gala i Sv. Patricka) i neki jednostavniji (folklorni) oblici zvona kovali.

III. NAZIVLJE ZA NAČIN IZVOĐENJA NA GLAZBALIMA

Nazivlje za način izvođenja na glazbalima sastoji se od ukupno 62 termina. Oni se mogu razvrstati u 13 terminoloških grozdova, artikuliranih morfološki ili semantički. To su:

- 1) *zvoniti*
  - u zvono
  - zazvoniti
  - dozvoniti
  - zvoniti u oba dva zvona
  - zvoniti neskladno
  - zvoniti na misu
  - zvoniti na sprovod
  - zvoniti na martce
  - zvoneći
  - slaviti u zvone
  - slavjenje u zvone
- 2) *udarati*

- u zvono
- u cetru
- skladno udarati
- udriti
- udarati čem u što
- udriti na odstup
- udarati na odstup
- udarati u žice
- udriti u &c.
- udarati u bubanj
- udarati u trublju
- udaranje
- udrenje
- skladnoudaranje
- hitrina, znanje od udaranja u cetru
- priudaranje
- pridudaranje
- udaranje u bubanj

3) *trubiti*

- trubiti u rog
- zatrubiti
- zatrubiti na uzmaknuće
- zatrubiti na uklonjenje
- zatrubiti na boj
- zatrubiti na odstup
- protrubiti
- dotrubiti

4) *bubati*

- bubnuti
- lupati
- klepetati
- klopotati
- klepetanje
- škroboćanje
- bubanje

- 5) *klenuti*
— klecati
- 6) *sviriti*
— sviriti u sviroku
- 7) *pjevati uz/pod sviroku*
- 8) *zvečati*
— na zvek trubnje
— na zvek trublje
— zveči
- 9) *guslarski*
- 10) *za lire*
- 11) *hitrovanje u cetru*
- 12) *bušiti* (=bučiti?)
- 13) *duhati/duhanje*
— dihati
— pjehati
— odisati
— dihanje
— duh

Radnje s pomoću kojih se ponajviše proizvodi zvuk na glazbalima označene su glagolima i izvedenicama od četiriju osnova. To su: *zvoniti*, *udarati*, *trubiti*, *bubati*. Znatno su manje frekventni glagoli: *klenuti*, *sviriti*, *zvečati*, *bušiti* (=bučiti). Zasebne stavke čine opisni termini: *pjevati uz/pod sviroku*, *guslarski*, *za lire*, *hitrovanje u cetru*, *duhati/duhanje*.

Kao posebno zanimljive izdvajamo:

1) *udarati u trublju*. Kalk “udarati” i mnogobrojne druge glagolske, imeničke i pridjevne izvedenice poznati su kao glavni označitelji za proizvodnju tona na glazbalima membranofonskog, idiofonskog i kordofonskog tipa (npr. bubanj, činele, čembalo, lutnja itd.). I Della Bella bilježi niz takvih sintagmi (*udarati u zvono*, *cetru*, *žice općenito*, *bubanj*), a i druge gdje se značenje proširuje na funkcionalni kontekst (*udarati na odstup*), kvalitetu proizvodnje tona (*skladno udarati*) i drugo. No, prijenos značenja u opisu *udarati u trublju* i na područje puhačkih glazbala jedinstven je u našoj leksikografiji. Pitanje je da li je to Della Bellina leksičko-tvorbena ekshibicija ili možda ipak zabilježen slučaj iz prakse.

2) *zatrubiti /potrubiti/dotrubiti*. Serija od tri termina s prefiksnom konstrukcijom na osnovu trubiti otkriva u prijevodnim korelatima suptilne značenjske finese: u praksi vrlo proširen lik “zatrubiti” u značenju početka sviranja na trublji, te dva malo rabljena lika — *potrubiti* za označavanje omanjeg, rijetkog i/ili povremenog puštanja zraka kroz trublju, i *dotrubiti* za označavanje završetka radnje trubljenja. Uz niz ostalih sličnoznačnica ovime se upućuje na obilno nazočnu i do pojedinosti izrađenu kulturu muziciranja na trublji u Dubrovniku i Dalmaciji 17. i 18. stoljeća, što potvrđuju sekundarni izvori (M. DEMOVIĆ, 1981: 69-141; 1989: 71-109).

IV. NAZIVLJE ZA GLAZBENI PROIZVOD

Nazivlje za glazbeni proizvod, tj. kvalitete zvuka poizvedene akcijom muziciranja sastoji se od 21 termina, koji se mogu razvrstati u šest skupina kako slijedi:

- 1) *glas*
  - glas od odstupa od uklonjenja
  - dobroglasni
  - sklad od žica, i glasa
- 2) *romon*
  - skladni romon
  - romonit
- 3) *trubnja*
  - trubjenje
- 4) *zvek*
  - štu zvečij
  - zvekovit
  - zvek roga
  - zvek rož(e)ne trublje
  - zvekući
  - zvečući
  - zvečeći
  - zvečni

- 5) *zúk*
 — zuka
 — zučanje
- 6) *zvon*

Nazivlje za glazbeni proizvod bilježi pet općenitih odrednica, kojima se može označiti karakter zvuka bilo kojeg glazbala (glas, romon, zvek, zúk, zvon) i jednog posebnog označitelja za zvuk koji emitiraju glazbala tipa “trublja” (trubnja; uz glagolsku imenicu “trubjenje” koja ovdje ne označava radnju nego njezin rezultat: “suono di tromba”, “tubae clangor”). Zanimljiva je pritom jedna terminološka stavka:

1) *zvon*. Termini “zvon” i “zvek” upotrebljavaju se sinonimno za prijevodne korelate “suono” (tal.) i “sonus” (lat.), dakle kao opće odrednice za označavanje zvuka. Pritom za riječ “zvon” nije zabilježena značenjska komponenta tipa “zvuk zvana”. Nadalje, danas dominirajuću riječ “zvuk” od svih starijih leksikografa prije 19. stoljeća bilježi samo Belostenec, a njezino značenjsko polje pokrivali su termini “glas”, “zvek”, “zúk(a)”, “zvon”, i drugi.

ZAKLJUČAK

1) Della Bellin *Dizionario Italiano-Latino-Illirico* u svojem prvom, mletačkom, izdanju iz 1728. godine donosi dotad najizdiferenciraniji i opsegom najbogatiji vokabular s područja glazbene terminologije. Napose je to slučaj sa 183 naziva za glazbala i instrumentalnu glazbu, kojima se označilo 25 različitih glazbenih instrumenata. Za usporedbu: Mikaljin rječnik *Blago jezika slovinškoga* iz 1651. donosi samo 53 termina za glazbala i njihove dijelove, označavajući 14 različitih glazbala (S. TUKSAR, 1980/1: 28). Habelićev, pak, *Dictionar* iz 1670. još je skromniji: u njemu tek 26 riječi označava ukupno 12 glazbala (S. TUKSAR, 1980/2: 56-66)

2) Od posebnog je značenja činjenica utvrđena nakon komparativne analize ukupnog leksika s područja starije hrvatske glazbene terminologije u rječnicima Vrančića, Mikalje, Habelića, Della Belle, Belostenca i Jambrešića, da se od ukupno 183 Della Bellina označitelja za glazbala i instrumentalnu glazbu ni u kojem drugom rječniku ne nalazi čak 141 leksička jedinica! Dakle, punih 77%

vokabulara što smo ga danas predstavili značio je u trenutku objavljivanja Della Bellina rječnika leksikografsku novost.

3) I konačno, Della Bellin je glazbeno-terminološki fond, i u cjelini i u pojedinim svojim segmentima, od uistinu posebnog značenja u glazbenokulturnom, pa i širem kulturološkom obzoru. Naime, u pomanjkanju glazbenoteorijskih traktata na hrvatskom jeziku za čitavo razdoblje do druge polovine 18. stoljeća, a posebno s obzirom na upravo tragičnu situaciju sa starijom dubrovačkom notnom glazbenom baštinom, koja je jamačno zauvijek nestala u potresu 1667. godine, Della Bellino klasificirano jezično blago s početka 18. stoljeća ostaje — u kontinuitetu na Mikaljin fond nastao u Dubrovniku 30-tih godina 17. stoljeća — praktički jedinim izravnim dokumentom o kontinuitetu dubrovačke, srednjodalmatinske i južnodalmatinske glazbene kulture u njezinoj cjelini kako je našla svoj izraz i svoj odraz u narodnom jeziku i u svijesti obrazovanog pojedinca.

CITIRANA LITERATURA

- DEMOVIĆ, Miho: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*, JAZU, Zagreb 1981.
- DEMOVIĆ, Miho: *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, JAZU, Zagreb 1989.
- DUKAT, Vladoje: Dubrovačko izdanje Dellabellina "Dizionarija", u : Rad JAZU, knj. 237, Zagreb 1929.
- HAMM, Josip: Della Bella, Ardelio, *Enciklopedija Jugoslavije*, sv.3. JLZ, Zagreb 1984.
- KOMBOL, Mihovil: *Poviest hrvatske književnosti do preporoda*, Matica Hrvatska, Zagreb 1945.
- SIRONIĆ-BONEFAČIĆ, Nives: Ardelio Della Bella i Ignjat Đurđević, *Filologija*, knj.19. Zagreb 1991.
- TUKSAR, Stanislav: Hrvatska glazbena terminologija u 'Blagu jezika slovinskoga' (1649-1651) Jakova Mikalje, *Arti musices*, 11/1. 1980.
- TUKSAR, Stanislav: kajkavska glazbena terminologija u 'Dictionaru' (1670) Jurja Habledića, u: *Glazbena baština naroda i narodnosti Jugoslavije od 16. do 19. stoljeća*, sv.I, Zagreb-Varaždin 1980.
- TUKSAR, Stanislav: *Hrvatska glazbena terminologija u razdoblju baroka*, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb 1992.
- VONČINA, Josip: *Jezična baština*, Književni krug, Split 1988.